

ReinFORCE SOCIAL Entrepreneurial Spirit through setting up Innovative Support Structures in the cross-border Territory “Social Forces”

TASK	4.9.1: Design of common Professional Profile for SE's Manager - Common Skills and Qualifications Framework
-------------	---

Prepared by:	University of Macedonia - Department of Educational and Social Policy - Research Committee of the University of Macedonia
Contributors:	---
Work Package:	4 - Development of tools for detecting and follow up the beneficiaries in social economy sector
Date:	April 2019

The project is co-funded by European Union, European Regional Development Funds (E.R.D.F.) and by National Funds of Greece and Bulgaria

The contents of this deliverable are sole responsibility of University of Macedonia and can in no way be taken to reflect the views of the European Union, the participating countries the Managing Authority and the Joint Secretariat.

P1	Regional Development Agency of Rodopi S.A. - GR
P2	Municipality of Haskovo – BG
P3	Chamber of Commerce and Industry of Xanthi – GR
P4	Drama Chamber – GR
P5	GNOSI ANAPTIXIAKI NGO - GR
P6	Haskovo Chamber of Commerce and Industry – BG
P7	Reconstruction and Development Union – BG
P8	Faculty of Economics and Social Sciences, University of Plovdiv "Paisii Hilendarski" – BG
P9	University of Macedonia - Department of Educational and Social Policy - Research Committee of the University of Macedonia – GR

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή	4
1. Τίτλος και Ορισμός του Επαγγέλματος/Ειδικότητας	10
2. Εξέλιξη του Επαγγέλματος/Ειδικότητας	13
3. Ισχύον νομοθετικό πλαίσιο	14
3.1. Νόμος 4019/2011.....	14
3.2. Νόμος 4430/2016.....	15
4. Αναπτυξιακή δυναμική της οικονομίας και του επαγγέλματος/ειδικότητας	18
5. Απασχόληση: τάσεις και προοπτικές	21
6. Ανάλυση Επαγγέλματος/Ειδικότητας: Επαγγελματικές Λειτουργίες και Εργασίες....	23
7. Απαραίτητες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες	27
7.1. Γενικές Γνώσεις.....	28
7.2. Βασικές Επαγγελματικές Γνώσεις	28
7.3. Ειδικές Επαγγελματικές Γνώσεις.....	29
7.4. Δεξιότητες.....	30
8. Προτεινόμενες διαδρομές για την απόκτηση προσόντων	34
9. Ανασκόπηση και Προτάσεις.....	35
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	36
Βιβλιογραφία	40

Εισαγωγή

Η παρούσα μελέτη με τον τίτλο «Σχεδιασμός Επαγγελματικού Περιγράμματος Manager Κοινωνικής Επιχείρησης» αποτελεί το Παραδοτέο 4.9.1. στο πλαίσιο του έργου ReinFORCE SOCIAL Entrepreneurial Spirit through setting up Innovative Support Structures in the cross border Territory, στους άξονες Προτεραιότητας οι οποίοι αναφέρονται παρακάτω: Priority Axis 4: A Socially Inclusive Cross Border Area, Thematic Objective 9: Promoting social inclusion, combatting poverty and any discrimination, Investment Priority 9c: Providing Support for Social Enterprises, Specific Objective 9: To expand the social entrepreneurship in the cross border area, INTERREG GREECE-BOULGARIA, 2014-2020.

Η μελέτη αφορά στην ανάπτυξη επαγγελματικού περιγράμματος του Manager Κοινωνικής Επιχείρησης. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα νέο επάγγελμα το οποίο σχετίζεται άμεσα με τον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και προϋποθέτει προσόντα, γνώσεις και δεξιότητες που σχετίζονται με το πεδίο της Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας. Οι ιδιαίτερες διαστάσεις του επαγγέλματος αυτού συνυφαίνονται και εκτυλλίσσονται παράλληλα με τον ορισμό της Κοινωνικής Οικονομίας όσο και των συναφών εννοιών, ώστε να είναι απαραίτητη εκ προοιμίου η ανάλυση και θεμελίωση του πεδίου της Κοινωνικής Οικονομίας και της Κοινωνικής Επιχείρησης.

Παρά τις διαφοροποιήσεις που υπάρχουν στη βιβλιογραφία, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει υιοθετήσει στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής 2020 έναν ευρύ ορισμό της κοινωνικής οικονομίας, που περιλαμβάνει *«... τις οντότητες με ειδικό νομικό καθεστώς (συνεταιρισμοί, ιδρύματα, ενώσεις, αλληλασφαλιστικές εταιρείες) ...και τις κοινωνικές επιχειρήσεις υπό μορφή ιδιωτικών εταιρειών ή παραδοσιακά ανώνυμων εταιρειών».*

Στο πλαίσιο αυτό οι βασικές αρχές της λειτουργίας των φορέων της κοινωνικής οικονομίας αφορούν:

- ✓ Την παροχή υπηρεσιών / αγαθών χωρίς την αποκλειστική επιδίωξη του κέρδους.
- ✓ Την ανεξάρτητη διοίκηση.
- ✓ Τη δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων.
- ✓ Την προτεραιότητα στα άτομα και την εργασία έναντι του κεφαλαίου κατά τη διανομή του εισοδήματος.

Η κοινωνική οικονομία περιλαμβάνει το πλέγμα οργανωμένων δραστηριοτήτων φορέων που καλύπτουν τον χώρο ανάμεσα στον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα της οικονομίας, χαρακτηρίζοντας ένα ιδιαίτερα σύνθετο πεδίο δραστηριοποίησης οργανισμών ιδιωτικού δικαίου, οι οποίοι επιδιώκουν ταυτόχρονα οικονομικούς και κοινωνικούς στόχους, κοινούς και συλλογικούς σκοπούς.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρησιμοποιεί τον όρο «κοινωνική επιχείρηση» για τις επιχειρήσεις για τις οποίες ο κοινωνικός ή συλλογικός στόχος κοινού συμφέροντος είναι ο λόγος ύπαρξης της εμπορικής δραστηριότητας, τα κέρδη τους επανεπενδύονται κυρίως στην υλοποίηση του εν λόγω κοινωνικού στόχου και ο τρόπος οργάνωσής τους αντικατοπτρίζει την αποστολή τους με βάση δημοκρατικές ή συμμετοχικές αρχές ή αποσκοπώντας στην κοινωνική δικαιοσύνη (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011, 2-3, Evers & Laville 2004).

Η παρ. 4 του άρθρου 2 του Κανονισμού 1296/2013 ορίζει ως «Κοινωνική Επιχείρηση» μία επιχείρηση, ανεξαρτήτως νομικής μορφής, η οποία:

α) σύμφωνα με το καταστατικό της ή με άλλο νομοθετικό έγγραφο με το οποίο ορίζεται η ίδρυση της επιχείρησης, έχει ως πρωταρχικό της στόχο την επίτευξη μετρήσιμου, θετικού κοινωνικού αντικτύπου, παρά τη δημιουργία κέρδους για τους ιδιοκτήτες, τα μέλη και τα ενδιαφερόμενα μέρη της. Η επιχείρηση:

- ✓ παρέχει υπηρεσίες ή αγαθά που δημιουργούν κοινωνική ανταπόδοση, και/ή
- ✓ χρησιμοποιεί μέθοδο παραγωγής αγαθών ή υπηρεσιών που ενσωματώνει τον κοινωνικό της στόχο.

β) χρησιμοποιεί τα κέρδη της πρωτίστως και κυρίως για την επίτευξη του πρωταρχικού της στόχου και διαθέτει προκαθορισμένες διαδικασίες και κανόνες για κάθε διανομή των κερδών στους μετόχους και τους ιδιοκτήτες, ούτως ώστε να διασφαλισθεί ότι τυχόν διανομή των κερδών δεν υπονομεύει τον πρωταρχικό στόχο

γ) αποτελεί αντικείμενο διαχείρισης με επιχειρηματικό, υπεύθυνο και διαφανή τρόπο, ιδίως με τη συμμετοχή των εργαζομένων, των πελατών και/ή των ενδιαφερομένων μερών που επηρεάζονται από τις επιχειρηματικές της δραστηριότητες.

Τα πεδία δραστηριοποίησης των οργανισμών αυτών καλύπτουν όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, όπως οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, η ιδιωτική ασφάλιση, η γεωργία, οι κατασκευές, η βιοτεχνία, το εμπόριο, οι υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής φροντίδας, η στέγαση, το περιβάλλον, ο αθλητισμός, οι πολιτιστικές υπηρεσίες κλπ. Οι πρωτοβουλίες κοινωνικής οικονομίας αφορούν επομένως τις δράσεις οργανισμών που δεν ανήκουν στον παραδοσιακό ιδιωτικό

κερδοσκοπικό τομέα (αλλά ούτε και στον δημόσιο τομέα της οικονομίας) και διέπονται από αλληλέγγυο επιχειρηματικό πνεύμα για την προώθηση κοινωνικών σκοπών και στόχων.

Η ειδοποιός διαφορά της κοινωνικής επιχειρηματικότητας από την κλασσική επιχειρηματικότητα είναι ότι η πρώτη δεν έχει ως πρωταρχικό σκοπό της την απόδοση της υπεραξίας (κέρδους) στους ιδιοκτήτες του κεφαλαίου (εταίρους, μέλη, μετόχους), αλλά την επίτευξη ενός θετικού κοινωνικού αντίκτυπου (συμβολή στην επίλυση προβλημάτων ή στην κάλυψη αναγκών του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου). Υπό αυτό το πρίσμα, οι κοινωνικές επιχειρήσεις παρουσιάζουν δύο κρίσιμα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα:

- ικανότητα να βρίσκουν καινοτόμες και δυναμικές λύσεις σε σύνθετα προβλήματα ή σύνθετες ανάγκες του κοινωνικού συνόλου,
- συμβολή στην προώθηση των κοινωνικών διαστάσεων της οικονομικής ανάπτυξης με τρόπο που ενισχύει την κοινωνική συνοχή.

Έτσι ο τομέας της κοινωνικής επιχείρησης διαφοροποιείται από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό λόγω δύο βασικών του χαρακτηριστικών:

1. οι δραστηριότητες που αναπτύσσει δίνουν προτεραιότητα στην κάλυψη των κοινωνικών αναγκών κι όχι στην επεκτατική κερδοφορία και
2. οι δραστηριότητες αυτές αναπτύσσονται με συλλογικές και δημοκρατικές διαδικασίες συμμετοχής και λήψης αποφάσεων.

Πιο συγκεκριμένα, οι στόχοι, οι αρχές και οι προτεραιότητες της Κ.ΑΛ.Ο. περιλαμβάνουν:

- την παραγωγή προϊόντων και την παροχή υπηρεσιών, που δεν προσφέρονται ή δεν προσφέρονται επαρκώς από τον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα, με στόχο την πρόσβαση των μελών της τοπικής κοινωνίας σε αυτά,
- τον βιοπορισμό όσων παράγουν ή προσφέρουν τις υπηρεσίες αυτές και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας,
- τη δημοκρατική λειτουργία στον τρόπο εσωτερικής οργάνωσης της εργασίας, τον καθορισμό των μισθών, της παραγωγής και της επανεπένδυσης,
- την αειφορία του φυσικού περιβάλλοντος και την καταπολέμηση των κοινωνικών ανισοτήτων (Αμίτσης & Μαρίνη: 2015).

Ενόψει των έντονων εθνικών διαφοροποιήσεων, η ακριβής οριοθέτηση της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας παρουσιάζει τις ίδιες δυσχέρειες με την οριοθέτηση

της έννοιας της κοινωνικής οικονομίας. Στις περιπτώσεις όπου η νομοθεσία προβλέπει την ύπαρξη ειδικού νομικού μορφώματος για την άσκηση κοινωνικής επιχειρηματικότητας, διακρίνονται δύο κατηγορίες κοινωνικών επιχειρήσεων:

1. Οι εκ του νόμου κοινωνικές επιχειρήσεις (όσες έχουν την ειδικά προβλεπόμενη από το νόμο μορφή π.χ. στην Ελλάδα οι ΚΟΙΣΠΕ και οι ΚΟΙΝΣΕΠ)
2. Οι de facto κοινωνικές επιχειρήσεις (όσες έχουν διάφορη από την ειδικά προβλεπόμενη από τον νόμο μορφή αλλά στην πράξη διαθέτουν τα οργανωσιακά και λειτουργικά χαρακτηριστικά της κοινωνικής επιχείρησης):
 - οργάνωση με επιχειρηματικό πνεύμα,
 - παράλληλη επιδίωξη οικονομικών και κοινωνικών στόχων,
 - ικανότητα να βρίσκουν καινοτόμες και δυναμικές λύσεις σε σύνθετα προβλήματα ή σύνθετες ανάγκες του κοινωνικού συνόλου,
 - συμβολή στην προώθηση των κοινωνικών διαστάσεων της οικονομικής ανάπτυξης με τρόπο που ενισχύει την κοινωνική συνοχή,
 - διαχείριση με έμφαση στην αξιοποίηση συμμετοχικών διαδικασιών που εμπλέκουν τους εργαζομένους της επιχείρησης ή/και τους χρήστες των υπηρεσιών της ή/και τους καταναλωτές των προϊόντων της ή/και συνεργαζόμενες εθελοντικές οργανώσεις κ.λ.π.

Στην Ελλάδα, ο πρώτος νόμος για την Κοινωνία Οικονομία θεσπίστηκε το 2011 (Ν. 4019/2011) και παρείχε το πρώτο θεσμικό πλαίσιο για την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων. Εν συνεχεία το 2016, θεσπίστηκε ο νόμος 4430/2016 (ΦΕΚ Α'205) που αποτελεί τον πρώτο νόμο που επιχειρεί να ρυθμίσει οριζόντια τη λειτουργία των Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στη χώρα, αφού πρωτίστως οριοθετήσει εκ νέου το πεδίο, όπως παρακάτω:

«Ως «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία» ορίζεται το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που στηρίζονται σε μία εναλλακτική μορφή οργάνωσης των σχέσεων παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και επανεπένδυσης, βασισμένη στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, καθώς και του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον» (άρθρο 2 παρ.1 Ν.4430/2016).

Στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο υιοθετείται ο όρος «διαχειριστής» Κοινωνικής Επιχείρησης, προκειμένου να περιγραφούν ορισμένες αρμοδιότητες που προκύπτουν ως εξουσιοδοτήσεις του νομοθετικού πλαισίου για τη διαχείριση των οικονομικών και τη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων. Ωστόσο, στην παρούσα μελέτη θα ακολουθηθεί ο όρος Manager Κοινωνικών Επιχειρήσεων, τόσο γιατί

ανταποκρίνεται στη διεθνή ορολογία «Manager of a Social Enterprise», όσο γιατί περιγράφει λειτουργικά πληρέστερα σε έκταση και βαθμός τα καθήκοντα και τις λειτουργίες του επαγγέλματος.

Ως Manager Κοινωνικής Επιχείρησης ορίζεται ο επαγγελματίας που κατέχει τις απαραίτητες γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες ώστε να παρέχει διοικητική εργασία στο σύνολο της κοινωνικής επιχείρησης. Επειδή στο συγκεκριμένο επάγγελμα δεν υπάρχουν διαβαθμίσεις που να αποτελούν ξεχωριστούς τίτλους εργασίας, σημειώνεται ότι το περίγραμμα που αναπτύσσεται αφορά μόνο σε μεσαία στελέχη διοίκησης κοινωνικών επιχειρήσεων, τα οποία υποστηρίζουν τις λειτουργίες μιας επιχείρησης.

Ο επαγγελματίας εφαρμόζει σύγχρονες μεθόδους και πρακτικές στον προγραμματισμό, οργάνωση, διεύθυνση, τον έλεγχο και συμβάλλει στον κοινωνικό αντίκτυπο της Κοινωνικής Επιχείρησης.

Ειδικότερα, ο Manager Κοινωνικής Επιχείρησης:

- ✓ Υποστηρίζει τη διοίκηση για την επίτευξη των στόχων της κοινωνικής επιχείρησης.
- ✓ Υποστηρίζει την εφαρμογή επιστημονικών και διοικητικών μεθόδων και πρακτικών στην παραγωγή, διανομή και προώθηση των προϊόντων και των υπηρεσιών.
- ✓ Υποστηρίζει τον οικονομικό προγραμματισμό και την οικονομική δραστηριότητα της κοινωνικής επιχείρησης.
- ✓ Αντιλαμβάνεται, υποστηρίζει και προωθεί κοινωνικές δράσεις ώστε να συμβάλλει στην κοινωνική δικαιοσύνη και να τονώσει τους κοινωνικούς στόχους της κοινωνικής επιχείρησης.
- ✓ Υποστηρίζει τη διοίκηση των ανθρωπίνων πόρων της επιχείρησης.
- ✓ Είναι γνώστης των σύγχρονων εφαρμογών Η/Υ γενικά.

Η παρούσα μελέτη του Επαγγελματικού Περιγράμματος ακολουθεί τους βασικούς άξονες ανάπτυξης επαγγελματικών περιγραμμάτων του Εθνικού Οργανισμού Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού ενώ το μεθοδολογικό πλαίσιο συμπεριλαμβάνει βασικές προδιαγραφές οι οποίες προσδιορίζονται στην ΚΥΑ 11098/08.05.2006, ΦΕΚ566Β'.

Έτσι αναπτύσσονται οι παρακάτω άξονες:

- ✓ Τίτλος και Ορισμός του Επαγγέλματος /Ειδικότητας.
- ✓ Ανάλυση του Επαγγέλματος/Ειδικότητας-προδιαγραφές.

- ✓ Απαραίτητες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες για την άσκηση του επαγγέλματος.
- ✓ Προτεινόμενες διαδρομές για την απόκτηση των απαιτούμενων προσόντων.
- ✓ Ενδεικτικοί τρόποι αξιολόγησης των απαιτούμενων γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων.

Για τη συλλογή πληροφοριών για το επάγγελμα αξιοποιήθηκαν οι παρακάτω μέθοδοι:

1. η βιβλιογραφική έρευνα πεδίου με την επισκόπηση της σχετικής για το επάγγελμα βιβλιογραφίας,
2. η συγκέντρωση και η δευτερογενής ανάλυση στατιστικών δεδομένων και δεδομένων που διατίθενται μέσω ηλεκτρονικών πηγών,
3. η ανασκόπηση και ανάδραση με όσους ασκούν το επάγγελμα του Manager Κοινωνικής Επιχείρησης.

Η μελέτη ακολουθεί την παρακάτω δομή:

Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο τίτλος και ο ορισμός του Επαγγέλματος/ Ειδικότητας, ενώ στο δεύτερο η εξέλιξη του επαγγέλματος. Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφεται το θεσμικό πλαίσιο για την Κοινωνική Οικονομία στην Ελλάδα και η μελέτη συνεχίζει στο τέταρτο κεφάλαιο με την αναπτυξιακή δομή της οικονομίας και στο πέμπτο με τις τάσεις στην απασχόληση. Στο έκτο κεφάλαιο περιγράφονται οι λειτουργίες του επαγγέλματος Manager Κοινωνικής Επιχείρησης, ενώ στο έβδομο οι εκπαιδευτικές διαδρομές για την απόκτηση των προσόντων. Η μελέτη κλείνει με μια κριτική ανασκόπηση των βασικών διαστάσεων του Επαγγελματικού Περιγράμματος.

1. Τίτλος και Ορισμός του Επαγγέλματος/Ειδικότητας

Στην ελληνική αγορά το επάγγελμα του Manager Κοινωνικής Επιχείρησης αναφέρεται σε μια ευρεία κατηγορία εργαζομένων-απασχολούμενων με διαφορετικά εκπαιδευτικά επίπεδα, γνώσεις, προσόντα, δεξιότητες, εργασιακές ευθύνες και στάσεις λόγω της μεγάλης διαφοροποίησης των κοινωνικών επιχειρήσεων ως προς τη δομή, την οργάνωση και τη λειτουργία αλλά και το είδος των προϊόντων ή των υπηρεσιών που προσφέρουν. Κοινό σημείο αναφοράς όλων των απασχολούμενων που χαρακτηρίζονται ως Manager Κοινωνικής Επιχείρησης είναι ουσιαστικά ότι η άσκηση των εργασιακών τους καθηκόντων πραγματοποιείται συναφώς με τις γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες που ασκούνται στον 'χώρο'-πεδίο του Στελέχους Διοίκησης και Οικονομίας, ενώ το εργασιακό ήθος, οι στάσεις, η διοικητική κουλτούρα και η οργανωσιακή συμπεριφορά ενστερνίζονται και υπηρετούν τις βασικές αρχές της Κοινωνικής Οικονομίας.

Επίσης, λόγω του ιδιαίτερου θεσμικού πλαισίου περί σύστασης και λειτουργίας των Κοινωνικών Επιχειρήσεων, το ρυθμιστικό πλαίσιο της εργασιακής σχέσης και του ασφαλιστικού καθεστώτος μπορεί να είναι πολύ διαφοροποιημένα ανάλογα με το αν η εργασιακή σχέση ρυθμίζεται με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας ή αυτό-απασχόληση ή εργασία χωρίς την υποχρέωση αμοιβής.

Το επάγγελμα του Manager Κοινωνικής Επιχείρησης μπορεί να επιτελείται από απασχολούμενους με διαφορετικές σταδιοδρομίες και ειδικότητες, όπως:

- ✓ Οικονομολόγοι.
- ✓ Κοινωνιολόγοι.
- ✓ Σύμβουλοι Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.
- ✓ Στελέχη Δομών και Υπηρεσιών με διοικητική εμπειρία.
- ✓ Στελέχη Φορέων της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (π.χ. Μ.Κ.Ο., Σύλλογοι.
- ✓ Στελέχη χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που αναπτύσσουν εναλλακτικά χρηματοδοτικά εργαλεία υποστήριξης επιχειρήσεων (π.χ. Συνεταιριστικές Τράπεζες).

Συνεπώς με τον τίτλο «Manager Κοινωνικής Επιχείρησης» εντάσσονται και χαρακτηρίζονται απασχολούμενοι με εντελώς διαφορετικά επαγγελματικά καθήκοντα, ευθύνες και ειδικεύσεις, διαφορετικό ασφαλιστικό καθεστώς και διαφορετική σταδιοδρομία.

Οι διαφορετικές επαγγελματικές διαδρομές και ιδιότητες δεν καθιστούν τους απασχολούμενους στο επάγγελμα του Manager Κοινωνικής Επιχείρησης επαρκείς να ασκούν το έργο, αλλά απαιτείται επιπλέον μη τυπική εκπαίδευση και άτυπη μάθηση σε ζητήματα του τομέα υποστήριξης των κοινωνικών επιχειρήσεων ή δραστηριοτήτων της κοινωνικής οικονομίας, στις πολιτικές της κοινωνικής οικονομίας, ευαισθητοποίησης στις αρχές και τις αξίες των Κοινωνικών Επιχειρήσεων, των Αλληλέγγυων Δικτύων και των Τοπικών Αναπτυξιακών δραστηριοτήτων. Η ευαισθητοποίηση σε αξίες και στάσεις της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας είναι επίσης απαραίτητη.

Με βάση τα παραπάνω, προσπαθώντας να αποδοθεί το γενικό περιεχόμενο του επαγγέλματος/ειδικότητα Manager Κοινωνικής Επιχείρησης, ο απασχολούμενος στην ειδικότητα με τις εξειδικευμένες γνώσεις και δεξιότητες που έχει αποκτήσει κατά την εκπαίδευσή του ή/και κατά τη σταδιοδρομία του, εφαρμόζει τις αρχές του management, της οικονομίας-λογιστικής και των δημοσίων σχέσεων, του marketing και των κοινωνικών αρχών της ετερότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Τομέας Απασχόλησης αποτελεί η Διοίκηση οποιουδήποτε τύπου και τομέα Κοινωνικής Επιχείρησης, ενώ προκειμένου να σκιαγραφήσουμε βασικές διαστάσεις του περιεχομένου της ειδικότητας παρακάτω επιχειρούμε μια αναδρομή στις εξουσιοδοτήσεις του θεσμικού πλαισίου (Ν. 4430/2016, άρθρο 16) για την άσκηση του διοικητικού έργου:

A) Εύρος ευθύνης της θέσης

Για τις εταιρικές υποχρεώσεις ευθύνεται μόνο η Κοιν.Σ.Επ. με την παρουσία της. Ειδικά, για τις υποχρεώσεις προς το Δημόσιο ο διαχειριστής ή ο πρόεδρος της διοικούσας επιτροπής της ευθύνεται αλληλεγγύως και εις ολοκλήρον με την Κοιν.Σ.Επ. για τις οφειλές της προς το Δημόσιο, σύμφωνα με το άρθρο 31 του Ν. 4321/2015 (Α' 32), το άρθρο 115 του Ν. 2238/1994 (Α'151) και το άρθρο 4 του Ν. 2556/1997 (Α' 270) και διατηρεί δικαίωμα αναγωγής κατά των λοιπών μελών της Κοιν.Σ.Επ. Για τις οφειλές προς το Δημόσιο διατηρεί δικαίωμα αναγωγής κατά των λοιπών μελών της Κοιν.Σ.Επ., τα οποία για τις οφειλές του προηγούμενου εδαφίου, ευθύνονται έναντί του απεριόριστα και εις ολοκλήρον.

B) Αρμοδιότητες στη Διοίκηση της Κοιν.Σ.Επ.

Η Διοίκηση της Κοιν.Σ.Επ ασκείται από Εκλεγμένη Διοικούσα Επιτροπή που αποτελείται από μονό αριθμό μελών (πρόεδρος γραμματέας και ταμίας) ή από το διαχειριστή που έχει διοριστεί από τη Γενική Συνέλευση των Μελών, αν η Συνέλευση αποτελείται από 5 μέλη.

Γ) Αρμοδιότητες στη Λειτουργία της Κοιν.Σ.Επ

Το κύριο όργανο της Κοιν.Σ.Επ. είναι η τακτική Γενική Συνέλευση, που συγκαλείται υποχρεωτικά τουλάχιστον μία φορά κατ' έτος και σε κάθε περίπτωση πριν την υποβολή της ετήσιας φορολογικής δήλωσης, *με σχετική απόφαση της Διοικούσας Επιτροπής ή του διαχειριστή* που απευθύνεται προς τα μέλη, προ τουλάχιστον τριών ημερών. Η Γενική Συνέλευση των μελών συνέρχεται εκτάκτως με πρόσκληση που απευθύνεται προς τα μέλη τουλάχιστον προ δύο ημερών, *είτε με απόφαση της Διοικούσας Επιτροπής, είτε με πρωτοβουλία του διαχειριστή*, είτε εφόσον υποβληθεί σχετικό αίτημα με συγκεκριμένο θέμα προς τη Διοικούσα Επιτροπή από το 1/3 των μελών της Γ.Σ. Εάν η Διοικούσα Επιτροπή αρνείται τη σύγκληση αυτή, τα μέλη αυτά δικαιούνται να τη συγκαλέσουν αυτοβούλως.

Το άλλο κύριο όργανο της Κοιν.Σ.Επ. είναι η Διοικούσα Επιτροπή (Δ.Ε.), που απαρτίζεται από τον Πρόεδρο και δύο τουλάχιστον μέλη, εκ των οποίων ένας φέρει την ιδιότητα του Γραμματέα και ένας του Ταμιά. Τα μέλη της Δ.Ε. εκλέγονται από τη Γενική Συνέλευση. Η ιδιότητα του μέλους Διοικούσας Επιτροπής είναι άμισθη. Εάν η Κοιν.Σ.Επ. έχει μόνο πέντε μέλη, αντί Διοικούσας Επιτροπής, *τα μέλη μπορεί να εκλέξουν διαχειριστή, ο οποίος αναλαμβάνει όλες τις αρμοδιότητες της Διοικούσας Επιτροπής.*

Για τις εταιρικές υποχρεώσεις ευθύνεται μόνο η Κοιν.Σ.Επ. με την περιουσία της. Ειδικά, *για τις υποχρεώσεις προς το Δημόσιο ο διαχειριστής ή ο πρόεδρος της διοικούσας επιτροπής της ευθύνεται αλληλεγγύως και εις ολοκλήρον με την Κοιν.Σ.Επ. για τις οφειλές της προς το Δημόσιο*, σύμφωνα με το άρθρο 31 του Ν. 4321/2015, το άρθρο 115 του Ν. 2238/1994 και το άρθρο 4 του Ν. 2556/1997 και διατηρεί δικαίωμα αναγωγής κατά των λοιπών μελών της Κοιν.Σ.Επ. Για τις οφειλές προς το Δημόσιο διατηρεί δικαίωμα αναγωγής κατά των λοιπών μελών της Κοιν.Σ.Επ., τα οποία για τις οφειλές του προηγούμενου εδαφίου, ευθύνονται έναντί του απεριόριστα και εις ολοκλήρον.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, σκιαγραφείται ο ρόλος του Manager Κοινωνικής Επιχείρησης, ο οποίος αναλύεται:

- A) στη διαχείριση της περιουσίας,
- B) στην εκπροσώπηση της διοίκησης,
- Γ) στην άσκηση διοίκησης.

2. Εξέλιξη του Επαγγέλματος/Ειδικότητας

Η Κοινωνική Οικονομία φαίνεται να έχει τις ρίζες της στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα στην Ευρώπη, όπου άρχισαν να εμφανίζονται οι πρώτοι συνεταιρισμοί παραγωγών, αγροτών και εργατών, και να γίνονται και οι πρώτες αναφορές στην οικονομική βιβλιογραφία.

Η παλαιότερη αναφορά στην ελληνική νομοθεσία η οποία σχετίζεται με το ευρύτερο φάσμα της κοινωνικής επιχείρησης και των συνεταιρισμών είναι το άρθρο 11 του Συντάγματος του 1864, το οποίο έδινε στους Έλληνες πολίτες το «δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι», μια διάταξη που παραμένει σε ισχύ μέχρι και σήμερα.

Η πρώτη δομημένη και θεσμικά εμπεδωμένη προσπάθεια για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα αναφέρεται στη συνεταιριστική οικονομία με το νόμο 602/1915 και έτυχε ιδιαίτερης ανάπτυξης στον αγροτικό τομέα. Οι συνεταιρισμοί, ως βασικός και ιστορικός φορέας της Κοινωνικής Οικονομίας έχουν τις ρίζες τους στις λεγόμενες συντροφικές και αδελφότητες στα τέλη του 18ου και αρχές 19ου αιώνα με πιο εμβληματικό παράδειγμα αυτό στα Αμπελάκια και τα άλλα χωριά στην κοιλάδα των Τεμπών.

Έκτοτε, έχουν ψηφισθεί πολλοί νόμοι αναφορικά με τους συνεταιρισμούς (συμπεριλαμβανομένων πολλών διαφορετικών κανονισμών μεταξύ 1984 και 1994), οι οποίοι, όπως μερικοί πιστεύουν, είχαν αρνητική επίδραση στο συνεταιριστικό μοντέλο γενικότερα, λόγω του ότι περιέπλεξαν περισσότερο τα πράγματα και αύξησαν τα διοικητικά βάρη. Τις «αδυναμίες» αυτές επιχειρούν να ρυθμίσουν τα νομοθετήματα, Ν.4019/2011 και Ν.4430/2016.

Σε ευρωπαϊκό και σε εθνικό επίπεδο η Κοινωνική Οικονομία αποτελεί ένα διαφορετικό μοντέλο ανάπτυξης της οικονομίας που δίνει έμφαση στον κοινωνικό αντίκτυπο, την καλλιέργεια της κοινωνικής αλληλεγγύης και την προώθηση των δημοκρατικών αρχών διαχείρισης (βλ. Αδάμ 2012, Βαρβαρούσης κ.ά)

Η παρουσίαση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου επιχειρείται στα επόμενα κεφάλαια.

3. Ισχύον νομοθετικό πλαίσιο

3.1. Νόμος 4019/2011

Το 2011 το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης αναλαμβάνει την πρωτοβουλία να εισάγει τον Νόμο για την Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα (Ν. 4019/2011). Ο Ν. 4019/2011 παρείχε το θεσμικό πλαίσιο για την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα και όρισε για πρώτη φορά στην Ελλάδα την κοινωνική οικονομία. Στο πλαίσιο αυτό δόθηκε στους πολίτες και τους κατοίκους της Ελλάδας η δυνατότητα να δημιουργούν συνεταιριστικές επιχειρήσεις με κοινωνικό σκοπό.

Ο νόμος προέβλεπε τρεις τύπους Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (στο εξής Κοιν.Σ.Επ.) με βάση τον κύριο λόγο για τον οποίο δημιουργούνταν:

- Κοινωνικής ένταξης, όπου τουλάχιστον το 40% των εργαζομένων έπρεπε να προέρχεται από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.
- Κοινωνικής φροντίδας για την παροχή υπηρεσιών κοινωνικού-προνοιακού χαρακτήρα σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες.
- Γενικού παραγωγικού σκοπού που περιλάμβανε ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και σκοπών.

Συνοπτικά, ο Ν. 4019/2011 προέβλεπε τη συλλογική ιδιοκτησία και τη δημοκρατική διοίκηση των Κοιν.Σ.Επ χωρίς να θέτει ανυπέρβλητα εμπόδια στον αριθμό των ιδρυτικών μελών. Επιπλέον, η πρόβλεψη για διανομή των κερδών μόνο σε εργαζόμενους και όχι στα μέλη της Κοιν.Σ.Επ. που δεν ήταν εργαζόμενοι σε αυτή, αποθάρρυνε φαινόμενα κερδοσκοπίας από τους ιδιοκτήτες-συνεταίρους. Άλλες παράμετροι που καθιστούσαν αυτή τη νομική μορφή θελκτική, ήταν ότι δεν απαιτούνταν συγκεκριμένο κεφάλαιο έναρξης και ότι η ιδιότητα του μέλους δεν συνεπαγόταν ασφαλιστική υποχρέωση ή διακοπή επιδόματος πρόνοιας ή ανεργίας.

Ο Νόμος 4019/2019 αν και αύξησε την ορατότητα της κοινωνικής οικονομίας, δέχτηκε κριτική σχετικά με το επίκεντρο και το πεδίο εφαρμογής του, αλλά και για το ότι ήταν υπερβολικά γραφειοκρατικός. Μια σημαντική πτυχή του Ν.4019/2011 ήταν η δημιουργία και η θέσπιση του Μητρώου Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (Κοιν.Σ.Επ.) και Κοινωνικών Συνεταιρισμών Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) του ΥΠ.Ε.Κ.Α.Α (Γενικό Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας) στο οποίο ενεγράφησαν όλοι οι σχετικοί φορείς.

Το 2013 υιοθετείται το Εθνικό Σχέδιο για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας (Υπ. Εργασίας, 2013). Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο ορίζει στρατηγικό όραμα, σκοπούς και επιμέρους δράσεις. Το *όραμα* αναφέρεται στη

στήριξη της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας προκειμένου αυτή να συνεισφέρει στη διατηρήσιμη οικονομική ανάπτυξη σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, ενδυναμώνοντας ταυτόχρονα την κοινωνική συνοχή. Ως σκοπός τέθηκε η άμεση ενεργοποίηση του οικοσυστήματος της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας μέσω της διαμόρφωσης ενός πλαισίου υποστήριξης και ανάπτυξης των ΚΟΙΝΣΕΠ, την παροχή των απαραίτητων κεφαλαίων εκκίνησης για την στήριξη των ΚΟΙΝΣΕΠ, την εξασφάλιση υπηρεσιών χρηματοδοτικής στήριξης σε βραχυπρόθεσμο και μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, την άρση των νομικών και διοικητικών εμπορίων για την ανάπτυξη των ΚΟΙΝΣΕΠ, την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινωνιών για τα οφέλη από την κοινωνική επιχειρηματικότητα και την ανάπτυξη δράσεων διακρατικότητας για την αξιοποίηση της εμπειρίας άλλων κρατών.

Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο διαρθρώνεται σε τρεις άξονες παρέμβασης και επιμέρους δράσεις. Ο *πρώτος άξονας* παρέμβασης αφορά στην υποστήριξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας μέσω δράσεων, όπως η δημιουργία κεντρικού και περιφερειακού μηχανισμού υποστήριξης των ΚΟΙΝΣΕΠ, το εθνικό παρατηρητήριο κοινωνικής οικονομίας και το συντονιστικό φορέα πολιτικών ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας. Ο *δεύτερος άξονας* αφορά στην οικονομική υποστήριξη για την έναρξη δραστηριότητας των ΚΟΙΝΣΕΠ μέσω δράσεων, όπως την επιχορήγηση των αρχικών επιχειρηματικών σχεδίων των ΚΟΙΝΣΕΠ. Ο *τρίτος άξονας* παρέμβασης αφορά στα χρηματοδοτικά εργαλεία για την ενίσχυση των ΚΟΙΝΣΕΠ, όπως την αξιοποίηση επιστρεπτέων επιχορηγήσεων και τη δημιουργία νέων θεσμικών φορέων, όπως οι μικρο-πιστώσεις.

3.2. Νόμος 4430/2016

Τον Οκτώβριο του 2016, τέθηκε σε εφαρμογή ο Νόμος 4430/2016, «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των Φορέων της και άλλες διατάξεις». Ο Νόμος αυτός παρείχε ένα νέο πλαίσιο για διαφορετικούς τύπους φορέων ή επιχειρήσεων με ξεκάθαρο συλλογικό και κοινωνικό αντίκτυπο, οι οποίοι παράλληλα ανταποκρίνονται σε μια κοινωνική ανάγκη.

Ο Νόμος 4430/2016 (ΦΕΚ Α' 205) αποτελεί τον πρώτο νόμο που επιχειρεί να ρυθμίσει οριζόντια τη λειτουργία των Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (στο εξής Κ.Α.Λ.Ο.) στη χώρα, αφού πρωτίστως οριοθετήσει εκ νέου το πεδίο.

Ειδικότερα, ο νόμος στοχεύει:

- Στη σαφή θεσμική ανασυγκρότηση και την ανανέωση του οικοσυστήματος της Κ.Α.Ο., με έμφαση στη δημιουργία συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας από τον Φορέα και όχι στη νομική μορφή καθεαυτή.
- Στη διάχυση των πρακτικών της Κ.Α.Ο. σε όλους τους δυνατούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας, ιδίως δε σε εκείνες τις δραστηριότητες που στον νόμο περιγράφονται ως «βιώσιμη ανάπτυξη».
- Στην ενίσχυση των παραγωγικών εγχειρημάτων αυτοδιαχείρισης και της συλλογικής κοινωνικής επιχειρηματικότητας, μέσω της προώθησης των συνεργειών μεταξύ των φορέων Κ.Α.Ο. και της ενίσχυσης της συλλογικής διαβούλευσης, τόσο μεταξύ των φορέων, όσο και μεταξύ των φορέων και των θεσμικών οργάνων και φορέων της κυβέρνησης.

Πιο συγκεκριμένα, φορείς Κ.Α.Ο. αποτελούν:

1. Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.), οι οποίες διακρίνονται σε:

- α) Ένταξης Ειδικών Ομάδων,
- β) Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων,
- γ) Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας.

2. Οι Συνεταιρισμοί Εργαζομένων, οι οποίοι εισάγονται για πρώτη φορά στην ελληνική έννομη τάξη.

3. Οποιοδήποτε άλλο μη μονοπρόσωπο νομικό πρόσωπο, (όπως ιδίως αγροτικοί και αστικοί συνεταιρισμοί, αστικές εταιρίες των αρ. 741 ΑΚ, κ.λπ.), εφόσον:

- α) Αναπτύσσει δραστηριότητες συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας.
- β) Μεριμνά για την πληροφόρηση και τη συμμετοχή των μελών του και εφαρμόζει δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με την αρχή «ένα μέλος - μία ψήφος», ανεξάρτητα από τη συνεισφορά κάθε μέλους.
- γ) Εφαρμόζει περιορισμούς στη διανομή των κερδών του (ποσοστό τουλάχιστον 5% διατίθεται για τον σχηματισμό αποθεματικού, ποσοστό έως 35% αποδίδεται στους εργαζόμενους του Φορέα και το υπόλοιπο διατίθεται για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και τη διεύρυνση της παραγωγικής του δραστηριότητας).
- δ) Εφαρμόζει σύστημα σύγκλισης στην αμοιβή της εργασίας, κατά το οποίο ο ανώτατος καθαρός μισθός δεν μπορεί να υπερβαίνει περισσότερο από τρεις φορές τον κατώτατο, εκτός και αν τα 2/3 των μελών της Γενικής Συνέλευσης αποφασίσουν διαφορετικά. Η υποχρέωση αυτή ισχύει και σε οποιαδήποτε μορφή σύμπραξης δύο ή περισσότερων Φορέων Κ.Α.Ο.

στ) Δεν έχει ιδρυθεί και δεν διοικείται άμεσα ή έμμεσα από Ν.Π.Δ.Δ. ή Ο.Τ.Α. α' ή β' βαθμού ή από άλλο νομικό πρόσωπο του ευρύτερου δημόσιου τομέα.

Συγκεκριμένα, οι φορείς της ΚΑΛΟ δεν καθορίζονται πια από τη νομική τους μορφή, αλλά από το νομικό τους καθεστώς.

Παρουσιάζονται συνοπτικά τα κριτήρια που αφορούν στην επιχειρηματική δραστηριότητα:

- ✓ τα έσοδα από δημόσιους φορείς δεν θα πρέπει να υπερβαίνουν το 65% του συνολικού κύκλου εργασιών/τζίρου εντός μιας τριετίας,
- ✓ το δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων σύμφωνα με την αρχή κάθε μέλος μία ψήφος), και,
- ✓ ένας καλά καθορισμένος κοινωνικός σκοπός, με κέρδη που διανέμονται υπέρ της συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας σε ποσοστό μέχρι 95% του ετήσιου κέρδους.

Επιπλέον, ο Νόμος 4430/2016 προσδιόρισε και κατέστησε λειτουργική την ιδέα του «κοινωνικού αντικτύπου», από την άποψη της συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας, κάτι το οποίο έλειπε από την προγενέστερη νομοθεσία.

Επίσης, με το νέο θεσμικό πλαίσιο απλοποιούνται οι διαδικασίες που αφορούν στη σύσταση των Φορέων Κ.ΑΛ.Ο., ενώ αποσαφηνίζονται και εξορθολογίζονται ζητήματα που άπτονται της λειτουργίας και της διοικητικής τους εποπτείας.

Ειδικότερα, αποσαφηνίζονται οι υποχρεώσεις των Φορέων Κ.ΑΛ.Ο., όπως η εθελοντική συνεισφορά μελών και μη μελών στις δραστηριότητές τους, η ποσόστωση μισθωτής εργασίας μελών και μη μελών, αλλά και η κρατική χρηματοδότηση που μπορεί να λαμβάνουν.

Ενεργοποιούνται, όμως, και μια σειρά υποστηρικτικών μέτρων, όπως:

- δυνατότητα να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις με τον ευρύτερο δημόσιο τομέα για έργα και μελέτες που αναφέρονται ρητά στους καταστατικούς τους σκοπούς,
- παραχώρηση χρήσης λιμνάζουσας ακίνητης δημόσιας περιουσίας,
- φορολογικές ελαφρύνσεις,
- ευνοϊκή πρόσβαση των Φορέων Κ.ΑΛ.Ο. στις δημόσιες συμβάσεις, μέσω του Ν.4412/2016 (Α'147)5.

Τέλος, με την ψήφιση του συγκεκριμένου Νόμου, δημιουργήθηκε η Ειδική Γραμματεία για την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία, ως η πρώτη διακριτή διοικητική μονάδα στην ελληνική κυβέρνηση για τον συγκεκριμένο τομέα.

Αρμοδιότητά της είναι να καταρτίζει την Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, να παρακολουθεί και συντονίζει τις σχετικές δράσεις για την εφαρμογή και τη διασφάλιση της συνεκτικότητάς της και, τέλος, να μελετά, παράγει και επιβλέπει την εφαρμογή των πολιτικών για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, προς όφελος του πολίτη.

4. Αναπτυξιακή δυναμική της οικονομίας και του επαγγέλματος/ειδικότητας

Οι δυνατότητες ανάπτυξης του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας είναι μεγάλες, αν ληφθεί υπόψη ότι σε άλλες χώρες όπως η Γαλλία, η Ιταλία, η Ισπανία, οι ΗΠΑ και ο Καναδάς, λειτουργούν χιλιάδες κοινωνικές επιχειρήσεις, οι οποίες σε κάποιες από αυτές, συνεισφέρουν στο εθνικό ΑΕΠ ποσοστό περί του 10%, ενώ στην Ελλάδα ο τομέας αυτός συνεισφέρει λιγότερο από 1%.

Από τις 29/5/2012, οπότε εγγράφηκε η πρώτη Κοιν.Σ.Επ. στο Γενικό Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας έως και τις 31/10/2016 οπότε αντικαταστάθηκε ο Ν.4019/2011, οι φορείς που παρέμειναν εγγεγραμμένοι στο Μητρώο ανήλθαν σε 847. Μετά την έναρξη ισχύος του Ν.4430/2016 (31/10/2016) και μέχρι τις 31/8/2017 οι νέοι φορείς που εγγράφησαν στο Μητρώο Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας ανέρχονταν σε 206. Μέχρι 24 Αυγούστου 2018 πραγματοποιήθηκαν 580 εγγραφές σύμφωνα με το νέο θεσμικό πλαίσιο. Μέχρι 31 Οκτωβρίου 2017, που έληξε η προβλεπόμενη από τον νόμο προθεσμία, 580 υφιστάμενοι Φορείς του Ν.4019/2011 υπέβαλαν αίτηση μετάπτωσης στο νέο Γενικό Μητρώο Φορέων Κ.ΑΛ.Ο.

Με βάση τις ετήσιες εκθέσεις που υποβάλουν οι φορείς Κ.ΑΛ.Ο. στο σχετικό Μητρώο παρατηρείται συνεχής αύξηση του αριθμού των ενεργών φορέων. Συγκεκριμένα, οι φορείς που υπέβαλαν ετήσια έκθεση έτους 2013 ανέρχονταν σε 2, έτους 2014 σε 44, έτους 2015 σε 214, έτους 2016 σε 335 και έτους 2017 σε 374. Οι ετήσιες εκθέσεις ωστόσο παρέχουν στοιχεία για το προηγούμενο έτος από το έτος υποβολής, ενώ είναι δυνατόν να υπάρχουν ενεργοί φορείς μεταξύ των φορέων που δεν έχουν υποβάλει ετήσια έκθεση στο Μητρώο.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που προκύπτουν για το έτος 2015, η μεγαλύτερη συγκέντρωση ενεργών φορέων Κ.ΑΛ.Ο. παρατηρείται στην περιφέρεια Αττικής, όπου λειτουργεί το 45% του συνόλου των ενεργών φορέων, ενώ ακολουθούν η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας (13%), η περιφέρεια Θεσσαλίας (8%) και η περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης με (6%). Μικρότερη συγκέντρωση ενεργών φορέων παρουσιάζουν οι περιφέρειες Κρήτης και Νοτίου Αιγαίου με ποσοστό 5% έκαστη, ενώ οι περιφέρειες Δυτικής Ελλάδας και Στερεάς Ελλάδας εμφανίζουν

ποσοστά της τάξης του 4% έκαστη. Στις υπόλοιπες περιφέρειες της χώρας η παρουσία ενεργών φορέων είναι σημαντικά περιορισμένη. Πιο συγκεκριμένα, στις περιφέρειες Ηπείρου και Ιονίων Νήσων η παρουσία φορέων Κ.ΑΛ.Ο. αντιστοιχεί σε ποσοστό 2% (έκαστη), ενώ στην περιφέρεια Βορείου Αιγαίου ανέρχεται σε ποσοστό της τάξης του 1% (Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας 2018: σ.101)

Ο συνολικός κύκλος εργασιών των ενεργών φορέων Κ.ΑΛ.Ο. ανήλθε στις 595 χιλ. € το 2013, το 2014 εκτινάχθηκε στα 6,4 εκ. €, το 2015 αυξήθηκε στα 8,7 εκ. € και το 2016 έφτασε τα 10,1 εκ. €.

Στην πλειοψηφία τους οι ενεργοί φορείς Κ.ΑΛ.Ο. δεν εμφανίζουν σημαντικά κέρδη ή σημαντικές ζημιές έτσι ώστε να συνάγεται ότι τα έσοδα, είτε υπερκαλύπτουν ελαφρά τα έξοδα, είτε υπάρχουν μικρές ζημιές. Παρόλα αυτά, στη συνολική εικόνα που παρουσιάζουν οι ενεργοί φορείς Κ.ΑΛ.Ο., παρατηρούμε ότι οι ζημιές που εμφανίζουν οι φορείς το 2016 είναι αυξημένες σε σχέση με το 2015. Συγκεκριμένα, το 2015 τα έσοδα των φορέων έφτασαν τα 8,7 εκ. € και τα έξοδά τους τα υπερκέρασαν κατά 148 χιλ. €, ενώ το 2016 τα έσοδα των φορέων έφτασαν τα 10,1 εκ. € και τα έξοδα τους τα υπερκέρασαν κατά 919 χιλ. € (Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας 2018: 98)

Σημαντικό μέρος των εργαζομένων στους ενεργούς φορείς Κ.ΑΛ.Ο. απασχολούνται με άτυπες μορφές εργασίας, καθώς το 2015 τα έσοδα των φορέων δεν επαρκούσαν για να καλύψουν το μισθολογικό κόστος των εργαζομένων που θα έφτανε τα 11,8 εκ. €, ενώ το ίδιο συνέβη και το 2016 όπου τα έσοδα επίσης υπολείπονταν του μισθολογικού κόστους (10,1 εκ. € έσοδα έναντι 12,3 εκ. € εκτιμώμενου μισθολογικού κόστους). Η παραπάνω τάση αναδεικνύει το πρώιμο στάδιο ανάπτυξης της Κ.ΑΛ.Ο. και την ανάγκη για βελτίωση της βιωσιμότητας των φορέων της.

Από τα συνολικά δανειακά κεφάλαια που άντλησαν οι ενεργοί φορείς Κ.ΑΛ.Ο. από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα της χώρας, φαίνεται να υπάρχει μια αδυναμία των παραπάνω ιδρυμάτων να παράσχουν τα αναγκαία κεφάλαια στους φορείς, έτσι ώστε να προχωρήσουν σε παραγωγικές επενδύσεις. Την ανάγκη παροχής χρηματοδοτικών εργαλείων στους φορείς Κ.ΑΛ.Ο., προκειμένου να καλυφθεί το κενό της αγοράς, επιχειρεί να καλύψει τόσο το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο με τον Νόμο 4430/2016 όσο και τα εργαλεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας 2018: 96-102).

Οι ενεργοί φορείς Κ.ΑΛ.Ο. που δραστηριοποιούνται στους διάφορους κλάδους της οικονομίας είναι πολύ μικρού μεγέθους και το φάσμα των υπηρεσιών και προϊόντων που προσφέρει η κάθε μια ποικίλει ανάλογα με τον σκοπό της, όπως αυτός καθορίζεται από τα μέλη της στο καταστατικό της.

Από τη χαρτογράφηση του πεδίου που διεξήχθη στα πλαίσια του προγράμματος τεχνικής στήριξης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εντοπίστηκαν τα ακόλουθα βασικά ερευνητικά ευρήματα για τους φορείς Κοινωνικής Οικονομίας:

α. Είναι στην πλειοψηφία τους Νεοφυείς επιχειρήσεις που λειτουργούν σε τοπικό επίπεδο.

β. Έχουν σαφείς κοινωνικούς στόχους και παρέχουν βοήθεια σε όσους έχουν ανάγκη.

γ. Δραστηριοποιούνται σε μια ευρεία γκάμα κλάδων οικονομικής δραστηριότητας και έχουν ανάγκη για χρηματοδότηση.

δ. Οι κοινωνικοί επιχειρηματίες είναι αισιόδοξοι για το μέλλον και έχουν μορφωμένους ηγέτες.

ε. Υπάρχει ποικιλομορφία στη στελέχωση και διοίκησή τους.

5. Απασχόληση: τάσεις και προοπτικές

Οι φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα δραστηριοποιούνται σε ένα ευρύ φάσμα διαφορετικών τομέων, από την επεξεργασία φαγητού και τον τουρισμό, μέχρι την κοινωνική μέριμνα, τη διαχείριση απορριμμάτων και την ανακύκλωση. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύει ότι το εισόδημά τους προέρχεται επίσης από ένα ευρύ φάσμα ανθρώπων και φορέων. Είναι επίσης ξεκάθαρο ότι οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας συνεργάζονται με μια σειρά από διαφορετικούς τύπους φορέων, συμπεριλαμβανομένων δήμων, πανεπιστημίων, οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, εμπορικών και συνδικαλιστικών ενώσεων.

Ο συνολικός κύκλος εργασιών των φορέων ξεκίνησε από 50 χιλ. € το 2012, αυξήθηκε στις 463 χιλ. € το 2013, το 2014 εκτινάχθηκε στα 6,2 εκ. € και το 2015 στα 6,9 εκ. €. Στην Αττική ο κύκλος εργασιών των ενεργών φορέων κοινωνικής οικονομίας σταθεροποιείται μεταξύ 2014 και 2015, ενώ σε αρκετές περιφέρειες όπως στη Θεσσαλία, την Ήπειρο, τα Ιόνια Νησιά και την Στερεά Ελλάδα εμφανίζει ανοδικές τάσεις. Αντίθετα, σε κάποιες άλλες περιφέρειες όπως στο Νότιο Αιγαίο, την Ανατολική Μακεδονία – Θράκη και την Κρήτη παρατηρείται πτώση του κύκλου εργασιών.

Σε σχέση με την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων, ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας το μεγαλύτερο μερίδιο κατέχουν οι υπηρεσίες εστίασης 11%, η εκπαίδευση 10%, οι δραστηριότητες οργανώσεων 8%, το λιανικό εμπόριο 7%, οι δημιουργικές δραστηριότητες 6%, το χονδρικό εμπόριο 6%, οι διοικητικές δραστηριότητες 5%, ενώ χαμηλότερα βρίσκονται οι υπόλοιποι τομείς της οικονομικής δραστηριότητας (Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας 2018: 118-119).

Σύμφωνα με στοιχεία της αναφοράς του 2018 ο μεγαλύτερος αριθμός εργαζομένων (Ετήσιες Μονάδες Εργασίας) εμφανίζεται στην παροχή υπηρεσιών σε εξωτερικούς χώρους (251,52), στις υπηρεσίες εστίασης (173,91), στην εκπαίδευση (96,61) και ακολουθούν οι δημιουργικές δραστηριότητες, οι διοικητικές δραστηριότητες και οι δραστηριότητες οργανώσεων. Στους υπόλοιπους κλάδους ο αριθμός εργαζομένων είναι κατά πολύ χαμηλότερος. Τον υψηλότερο κύκλο εργασιών συγκεντρώνει ο κλάδος των υπηρεσιών καθαρισμού (1.936.803,49) και ακολουθούν ο κλάδος της εστίασης (1.475.880,63), της εκπαίδευσης (1.227.082,44) και του λιανικού εμπορίου (873.870,860).

Ο αριθμός των εργαζομένων από ευάλωτες ομάδες στους παραπάνω φορείς φαίνεται να αυξάνεται αντίστοιχα με τον αριθμό των φορέων. Πιο συγκεκριμένα, το 2012 υπήρχε μόνο ένας εργαζόμενος (ο οποίος δεν ανήκε σε ευάλωτη ομάδα), το

2013 υπήρχαν 139 εργαζόμενοι εκ των οποίων οι 37 ανήκαν σε ευάλωτες ομάδες, το 2014 υπήρχαν 666 εργαζόμενοι εκ των οποίων οι 224 ανήκαν σε ευάλωτες ομάδες και, τέλος, το 2015 οι εργαζόμενοι ανέρχονταν σε 813 αν και οι εργαζόμενοι που προέρχονταν από ευάλωτες ομάδες παρέμειναν σταθεροί στους 224 (Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας 2018: 103-109).

6. Ανάλυση Επαγγέλματος/Ειδικότητας: Επαγγελματικές Λειτουργίες και Εργασίες

Ο Manager Κοινωνικής Επιχείρησης εφαρμόζει σύγχρονες μεθόδους και πρακτικές στον προγραμματισμό, την οργάνωση, τη διεύθυνση και τον έλεγχο της Κοινωνικής Επιχείρησης. Επιτελεί λειτουργίες που αφορούν τον επιχειρησιακό σχεδιασμό, τη διοίκηση της επιχείρησης, την εφαρμογή προωθητικών δραστηριοτήτων της επιχείρησης.

Η ανάλυση που ακολουθεί παρουσιάζει τις Κύριες Λειτουργίες του Επαγγέλματος (ΚΕΛ), οι οποίες διαφοροποιούνται σε Επιμέρους Επαγγελματικές Λειτουργίες (ΕΕΛ) και σε επαγγελματικές εργασίες (ΕΕ). Για τη συσχέτιση των επαγγελματικών εργασιών με ικανότητες και περιεχόμενα κατάρτισης απαιτείται πολυδιάστατη μεθοδολογία η οποία συνδυάζει την ανάλυση έργου (task analysis) με την ανάλυση επιτέλεσης (performance analysis), στοχοθεσία που δεν συμπεριλαμβάνεται στους σκοπούς του παρόντος παραδοτέου.

ΚΕΛ1: Υποστηρίζει την οργανωτική διάσταση της Κοινωνικής Επιχείρησης και τον Επιχειρησιακό Σχεδιασμό

ΕΕΛ 1.1. Συμμετέχει στη διερεύνηση των τάσεων και των εξελίξεων της σχέσης προσφοράς και ζήτησης της Κοινωνικής Επιχείρησης.

ΕΕ 1.1.1. Αναλύει τους παράγοντες που διαμορφώνουν τις ανάγκες σε υπηρεσίες της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας.

ΕΕ 1.1.2. Ερευνά την ικανοποίηση των ωφελουμένων στις υπηρεσίες ή/και τα αγαθά της κοινωνικής επιχείρησης.

ΕΕ 1.1.3. Παρακολουθεί και ενημερώνεται για προϊόντα, υπηρεσίες, καθώς και για το μητρώο των κοινωνικών επιχειρήσεων.

ΕΕΛ 1.2 Συμμετέχει στον σχεδιασμό νέων προϊόντων και υπηρεσιών.

ΕΕ 1.2.1. Συνθέτει και αξιολογεί προϊόντα και υπηρεσίες σχετικά με νέα προϊόντα και υπηρεσίες.

ΕΕ 1.2.2. Διερευνά το κόστος παραγωγής/παροχής νέων προϊόντων και υπηρεσιών.

ΕΕ 1.2.3. Προτείνει νέα προϊόντα και υπηρεσίες.

ΕΕΛ. 1.3. Συμμετέχει στις διαδικασίες παρακολούθησης της πορείας των επιχειρησιακών δεικτών.

ΕΕ 1.3.1. Συμμετέχει στη Γενική Συνέλευση και στο Διοικητικό Συμβούλιο και ενημερώνεται για τους επιχειρησιακούς στόχους.

ΕΕ 1.3.2. Παρακολουθεί την πορεία δεικτών και τη συσχετίζει με αρχικούς στόχους της επιχείρησης.

ΕΕ 1.3.3. Ενημερώνει τα αρμόδια πρόσωπα σχετικά με τους αρχικούς στόχους.

ΕΕΛ. 1.4. Συμβάλλει και επιτελεί τον επιχειρηματικό σχεδιασμό.

ΕΕ 1.4.1. Αναγνωρίζει και αξιολογεί επιχειρηματικές και καινοτομικές "ευκαιρίες".

ΕΕ 1.4.2. Εφαρμόζει μοντέλα στρατηγικής ανάλυσης και σχεδιασμού.

ΕΕ 1.4.3. Μετουσιώνει επιχειρηματικές ιδέες σε συγκεκριμένα κοινωνικά επιχειρηματικά σχέδια.

ΕΕ 1.4.4. Κατηγοριοποιεί τους καταναλωτές σε επιμέρους ομάδες βάσει συγκεκριμένων μεθόδων τμηματοποίησης.

ΚΕΛ 2: Υποστηρίζει τη διοικητική λειτουργία της επιχείρησης

Ε.Ε.Λ. 2.1 Υποστηρίζει τη Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού της Κοινωνικής Επιχείρησης

ΕΕ 2.1.1. Συντονίζει τις διαδικασίες εύρεσης και πρόσληψης του προσωπικού με βάση τους στόχους και τις λειτουργίες της Κοινωνικής Επιχείρησης.

ΕΕ 2.1.2. Συντονίζει τις διαδικασίες εκπαίδευσης του προσωπικού και τις διαδικασίες επικοινωνίας και διάχυσης των αποτελεσμάτων.

ΕΕ 2.1.3. Μεριμνά για την τήρηση των μέτρων υγιεινής.

ΕΕΛ. 2.2. Υποστηρίζει την εφαρμογή του οικονομικού προγραμματισμού

ΕΕ 2.2.1. Λαμβάνει ενημέρωση σχετικά με τα προϊόντα και τις υπηρεσίες.

ΕΕ 2.2.2. Λαμβάνει ενημέρωση σχετικά με τα έξοδα και τις οφειλές.

ΕΕ 2.2.3. Συντάσσει ενδιάμεσες οικονομικές αναφορές.

ΕΕΛ 2.3. Μεριμνά για την πληροφοριακή υποδομή των χώρων εργασίας, αλλά και παροχής ανάλογων υπηρεσιών προς τους πολίτες.

ΕΕ 2.3.1. Μεριμνά για την προμήθεια και την τακτική συντήρηση του Software-Hardware της επιχείρησης.

ΕΕ 2.3.2. Μεριμνά για την προμήθεια και την τακτική συντήρηση των προγραμμάτων που είναι απαραίτητα για την εσωτερική και εξωτερική επικοινωνία της επιχείρησης.

ΕΕ 2.3.3. Εξασφαλίζει και διατηρεί τη μηχανοργάνωση και τον εξοπλισμό που απαιτείται για την εξυπηρέτηση των ωφελούμενων.

ΚΕΛ 3: Υποστηρίζει την εφαρμογή των προωθητικών δραστηριοτήτων της επιχείρησης

ΕΕΛ 3.1. Υποστηρίζει την εφαρμογή του σχεδίου προβολής της επιχείρησης.

ΕΕ 3.1.1. Συντονίζει και παρακολουθεί τις διαδικασίες δημιουργίας του έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού προβολής της επιχείρησης.

ΕΕ 3.1.2. Συντονίζει και παρακολουθεί τις διαδικασίες συμμετοχής της επιχείρησης σε κλαδικές εκθέσεις, συνέδρια, workshops.

ΕΕΕ 3.1.3. Συντονίζει και παρακολουθεί τις διαδικασίες προβολής της επιχείρησης στα ΜΜΕ και τα social media.

ΕΕΛ 3.2. Υποστηρίζει την εφαρμογή του σχεδίου πώλησης ή/και παροχής υπηρεσιών της επιχείρησης.

ΕΕ 3.2.1. Συντονίζει και παρακολουθεί τις διαδικασίες δημιουργίας του έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού πωλήσεων ή προσφοράς παροχής υπηρεσιών της επιχείρησης.

ΕΕ 3.2.2. Μερικώς για τη διανομή του υλικού της προώθησης προϊόντων και υπηρεσιών.

ΕΕ 3.2.3. Μερικώς για την ενημέρωση των ομάδων στόχων και των καναλιών δημιουργίας πληροφόρησης για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες.

ΕΕΛ 3.3. Υποστηρίζει την εφαρμογή του σχεδίου επικοινωνίας και δημοσίων σχέσεων της επιχείρησης.

ΕΕ 3.3.1 Συντονίζει τη διοργάνωση δράσεων ενημέρωσης.

ΕΕ 3.3.2. Αποστέλλει υλικό στον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο.

ΕΕ 3.3.3. Συντονίζει τη διοργάνωση εκδηλώσεων και προσέλκυσης ενδιαφερομένων και ωφελουμένων.

ΕΕΛ 3.4. Ενεργεί για την εμπορία και την προώθηση των προϊόντων και των υπηρεσιών

ΕΕ 3.4.1. Παρακολουθεί τις ανάγκες της αγοράς και τις λαμβάνει υπόψη στη λήψη απόφασης.

ΕΕ 3.4.2. Ασχολείται με τις πωλήσεις και τις υπηρεσίες και παρεμβαίνει με στόχο τη βελτίωσή τους.

ΕΕ 3.4.3. Ασχολείται με το Marketing-Κανάλια προώθησης.

7. Απαραίτητες γνώσεις, δεξιότητες και ικανότητες

Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση για την Κοινωνική Οικονομία του έτους 2018, η εκπαίδευση, η κατάρτιση και η πληροφόρηση αποτελούν κρίσιμους παράγοντες για την ανάπτυξη της Κοινωνικής Οικονομίας, συμβάλλοντας:

- στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων των ενημερωμένων σε θέματα Κοινωνικής Οικονομίας πολιτών και των συμμετοχικών κοινοτήτων
- στην ανάπτυξη των φορέων της Κ.Α.Ο., ώστε να μπορούν να αξιοποιήσουν τα ισχυρά οφέλη της βιωσιμότητας, της δημιουργίας θέσεων εργασίας, του εκδημοκρατισμού και της τοπικής ανάπτυξης
- στην εξοικείωση του δημόσιου τομέα και των υπηρεσιών του με τον χώρο της Κ.Α.Ο.

Η σημαντικότητα σε θέματα εκπαίδευσης και απόκτησης δεξιοτήτων στην Κοινωνική Οικονομία διαφαίνεται μέσω της αύξησης των προγραμμάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης στο θεματικό αντικείμενο της Κοινωνικής Οικονομίας, αλλά και μέσω της ανάπτυξης μελετών για τις ανάγκες σε δεξιότητες στους εργαζόμενους στην κοινωνική επιχειρηματικότητα.

Στο παραπάνω συγκείμενο, το Υπουργείο Εργασίας συνεργάζεται με τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας, ώστε να εντάξουν την Κοινωνική Οικονομία, είτε σε θεματικά πεδία των προπτυχιακών σπουδών, είτε στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών σπουδών. Πιο συγκεκριμένα, το Ε.Α.Π υλοποιεί πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών στον Τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας.

Επιπλέον, έχει δημιουργηθεί εκπαιδευτικό υλικό, το οποίο προορίζεται για τους φορείς της Κοινωνικής Οικονομίας στο πλαίσιο του προγράμματος τεχνικής υποστήριξης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο «Τεχνική Βοήθεια για την ανάπτυξη της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στην Ελλάδα», τη διαχείριση του οποίου έχει το Βρετανικό Συμβούλιο με δικαιούχο το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας 2018: 62-66).

Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό υλικό περιλαμβάνει τις ακόλουθες 13 θεματικές ενότητες:

- Εισαγωγή στην Κοινωνική Οικονομία και στην Κοινωνική Επιχειρηματικότητα
- Νομοθετικό πλαίσιο για την Κ.Α.Ο. – Νόμοι και ρυθμιστικές πράξεις
- Πηγές Χρηματοδότησης
- Επιλογή Νομικής Μορφής

- Επιλογή του κλάδου που θα δραστηριοποιηθεί η Κοινωνική Επιχείρηση
- Ασφαλιστικά Θέματα
- Μέτρηση Κοινωνικού Αντίκτυπου
- Η δόμηση της ιδρυτικής ομάδας
- Κοινωνικό Marketing
- Μελέτη σκοπιμότητας – βιωσιμότητας
- Στρατηγικός Σχεδιασμός
- Φορολογικά θέματα
- Κοινωνικό Επιχειρηματικό Σχέδιο

Λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες σε προσόντα και δεξιότητες για τον Manager Κοινωνικής Επιχείρησης (Gunn & Durkin 2010), παρουσιάζονται παρακάτω το πλαίσιο των γνωστικών αντικειμένων της εκπαίδευσης και κατάρτισης καθώς τα μαθησιακά αποτελέσματα τα οποία πρέπει να επιτευχθούν ώστε να αντιστοιχούν στις λειτουργίες του επαγγέλματος.

7.1. Γενικές Γνώσεις

- ✓ Ελληνικά
- ✓ Αγγλικά
- ✓ Μαθηματικά
- ✓ Βασικές Δεξιότητες Ηλεκτρονικού Υπολογιστή
- ✓ Δεξιότητες Επικοινωνίας
- ✓ Δεξιότητες Επίλυσης Προβλημάτων

7.2. Βασικές Επαγγελματικές Γνώσεις

- ✓ Δεξιότητες που σχετίζονται με το ηλεκτρονικό εμπόριο (e-COMMERCE)],
- ✓ Θεωρητικών γνώσεων για την κοινωνική οικονομία, τεχνικών και οργανωτικών δεξιοτήτων σε ζητήματα:
 - Φιλοσοφίας της κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων
 - Βασικές Αρχές Οργάνωσης και Διοίκησης
 - Θέματα Marketing Κοινωνικών Επιχειρήσεων
 - Βασικές Αρχές Δημοσίων Σχέσεων και Επικοινωνίας
 - Διαχείριση λογιστικών
 - Διαχείριση διαφορετικότητας – ειδικών και ευάλωτων ομάδων
 - Κοινωνική, επιχειρησιακή και Οργανωσιακή Καινοτομία

7.3. Ειδικές Επαγγελματικές Γνώσεις

- ✓ **Διοίκηση και Λειτουργία Κοινωνικών Επιχειρήσεων**
 - Βασικές Αρχές Κοινωνικής Οικονομίας
 - Χρηματοδότηση Φορέων Κοινωνικής Οικονομίας-Κοινωνικών Επιχειρήσεων και Εναλλακτικές Μορφές Χρηματοδότησης.
 - Οικονομικοί Τομείς Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας στην Ευρώπη & στην Ελλάδα
 - Διοίκηση & Στελέχωση Επιχειρήσεων
 - Διαφοροποίηση Κοινωνικών Επιχειρήσεων
 - Επιχειρηματική Καινοτομία
 - Οργανωσιακή Κουλτούρα & Συμπεριφορά
 - Τεκμηρίωση & Στατιστική Επεξεργασία Δεδομένων
 - Αξιοποίηση Επιχειρησιακών Προγραμμάτων και Πόρων
 - Ποιότητα-Αξιολόγηση-Πιστοποίηση των Κοινωνικών Επιχειρήσεων.

- ✓ **Διαχείριση & Πωλήσεις Προϊόντων από Κοινωνικές Επιχειρήσεις**
 - Διαχείριση Παραγωγής Αγαθών
 - Διαχείριση Εφοδιαστικής Αλυσίδας
 - Κοινωνικό Marketing
 - Έρευνα Αγοράς & Πωλήσεις Προϊόντων, door to door και άλλες τεχνικές
 - Ανάλυση Κόστους
 - Λογιστική Ανάλυση Οικονομικών Δεδομένων
 - Φορολογία Κοινωνικών Επιχειρήσεων
 - Κοινωνικός Ισολογισμός
 - Πληροφορική και Ηλεκτρονικό Εμπόριο.

- ✓ **Δίκαιο των Φορέων Κοινωνικής Οικονομίας & Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας**
 - Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό και Ελληνικό Δίκαιο της Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας
 - Θεσμικό Πλαίσιο, Νόμοι και Κανονιστικές Πράξεις Κοινωνικών Επιχειρήσεων και ΚοιΣΠΕ Νομική & Διοικητική Διαδικασία Σύστασης Κοινωνικών Επιχειρήσεων και ΚοιΣΠΕ
 - Κοινωνική Πρόνοια & Κοινωνική Καινοτομία
 - Κοινωνική Πρόνοια & Κοινωνική Επιχειρηματικότητα

- Κοινωνική Ασφάλιση & Ασφάλιση Εργαζομένων και Μελών Κοινωνικών Επιχειρήσεων.
- ✓ **Παράγοντες Ανάπτυξης των Κοινωνικών Επιχειρήσεων**
 - Κοινωνική Δικτύωση
 - Υποστήριξη & Ενδυνάμωση Ατόμων και Ομάδων στην εξωστρέφεια και στο από Κοινού Επιχειρείν
 - Εκτίμηση Επιχειρηματικών Κινδύνων κατά την εκκίνηση & λειτουργία των Κοινωνικών Επιχειρήσεων
 - Επιχειρηματικό Σχέδιο των Κοινωνικών Επιχειρήσεων κατά την Εκκίνηση.
- ✓ **Παραδείγματα Μελέτης (Case Studies) Φορέων Κοινωνικής Οικονομίας & Κοινωνικών Επιχειρήσεων**
 - Μεταφορά τεχνογνωσίας από εμπειρογνώμονες
 - Οικοτουρισμός & Αγροτουρισμός
 - Φιλοξενία και Εστίαση
 - Εμπόριο
 - Εκπαίδευση
 - Υγεία και Κοινωνική Πρόνοια
 - Ενεργειακή Συνεταιριστική Επιχείρηση
 - Συνεταιριστική Τράπεζα
 - Ανάλυση Παραδειγμάτων Κοινωνικών Επιχειρήσεων

7.4. Δεξιότητες

Τα προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης του θεματικού αντικειμένου Κοινωνική Οικονομία και Επιχειρηματικότητα, θα πρέπει να στοχεύουν στην επίτευξη των παρακάτω μαθησιακών αποτελεσμάτων με διαφοροποιήσεις ως προς το επίπεδο προσόντων που στοχεύουν.

Αναλυτικότερα, οι εκπαιδευόμενοι με την ολοκλήρωση του κύκλου εκπαιδύσεων-καταρτίσεων στο πεδίο της Κοινωνικής Οικονομίας θα πρέπει να είναι σε θέση:

- Να γνωρίζουν το περιεχόμενο, την ιστορία και τα θεωρητικά θεμέλια της έννοιας της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.
- Να γνωρίζουν τις παραδοχές και τα κεντρικά επιχειρήματα των σύγχρονων προσεγγίσεων της κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

- Να κατανοούν τις ποικίλες μορφές και τύπους επιχειρήσεων, αμοιβής της εργασίας, χρηματοδότησης και συναλλαγών της κοινωνικής οικονομίας.
- Να γνωρίζουν εις βάθος τεχνολογίες και πρακτικές βασισμένες ή προσανατολισμένες στην κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα.
- Να ερευνούν το πεδίο και τις νέες τάσεις στην κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα.
- Να κατανοούν τις ευκαιρίες και τις προκλήσεις που προκύπτουν από την ανάδυση νέων συνεργατικών μοντέλων παραγωγής κοινών αγαθών.
- Να κατανοούν τις διαφορετικές προσεγγίσεις της ανάπτυξης και τις χωρικές τους διαστάσεις.
- Να αντιλαμβάνονται τις διαφορετικές προσεγγίσεις της κοινωνικής καινοτομίας.
- Να σχεδιάζουν σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο κοινότητας την οργάνωση και ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχείρησης.
- Να αντιλαμβάνονται και να κατανοούν τις διαφορές ανάμεσα στα πολιτικά οράματα των δημόσιων πολιτικών, όπως σχεδιάζονται και υλοποιούνται σε επιλεγμένες χώρες.
- Να αντιλαμβάνονται και να κατανοούν τις στοχεύσεις των συγκεκριμένων δημόσιων πολιτικών μέσα από την αντίληψη των βασικών παραμέτρων που τις καθορίζουν.
- Να σχεδιάζουν μοντέλα χρηματοδότησης κοινωνικών επιχειρήσεων.
- Να κατανοούν την επίδραση δημόσιων πολιτικών στην κοινωνική οικονομία.
- Να γνωρίζουν και να κατανοούν τη σχέση μεταξύ κοινωνικών κινημάτων και κοινωνικής οικονομίας.
- Να αναγνωρίζουν και να αξιολογούν επιχειρηματικές και καινοτομικές "ευκαιρίες" στο χώρο της κοινωνικής οικονομίας και των κοινωνικών επιχειρήσεων.
- Να κατανοούν τις οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις και τις επιπτώσεις τους στην Κ.Α.Ο.

- Να συνθέτουν την ανάπτυξη των καταλλήλων στρατηγικών διοίκησης λειτουργιών της κοινωνικής επιχείρησης.
- Να αναπτύσσουν τις κατάλληλες στρατηγικές τοποθέτησης και διαφοροποίησης προϊόντων και υπηρεσιών.
- Να αναπτύσσουν τις κατάλληλες στρατηγικές προβολής προϊόντων και υπηρεσιών.
- Να κατανοούν τα διάφορα είδη των ομάδων, τους όρους και της προϋποθέσεις δημιουργίας μιας ομάδας και τα στάδια ανάπτυξης της ομάδας για τη στήριξη της συνεργατικότητας.
- Να αναγνωρίζουν ζητήματα που σχετίζονται με τη δυναμική της ομάδας.
- Να προτείνουν αποτελεσματικά μοντέλα επικοινωνίας μεταξύ των μελών φορέων της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.
- Να προτείνουν τεχνικές επίλυσης συγκρούσεων στο πλαίσιο μιας ομάδας και διαδικασίες αναστοχασμού και αυτοαξιολόγησης μιας ομάδας.
- Να σχεδιάζουν διαδικασίες δόμησης συλλογικών και αλληλέγγυων ομάδων και εγχειρημάτων.
- Να κατανοούν την πολλαπλότητα των μοντέλων διοίκησης της κοινωνικής επιχείρησης.
- Να υποστηρίζουν τα μέλη των φορέων της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας στον σχεδιασμό και τη θέσπιση μοντέλων λήψης αποφάσεων και διακυβέρνησης.
- Να εκπαιδεύουν και να συμβουλεύουν μέλη κοινωνικής επιχείρησης αναφορικά με πρακτικές διευκόλυνσης της εσωτερικής λειτουργίας των ομάδων.
- Να οργανώνουν τις επιμέρους διοικητικές λειτουργίες μιας κοινωνικής επιχείρησης.
- Να συντονίζουν με συλλογικό τρόπο τους/τις εργαζόμενους/ες.
- Να προγραμματίζουν και να παρακολουθούν την υλοποίηση του σχεδίου της παραγωγικής διαδικασίας.

- Να γνωρίζουν τις ευρωπαϊκές και εθνικές πολιτικές για τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας και να διαχειρίζονται τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων.
- Να προσδιορίζουν τις χρηματοδοτικές/χρηματοοικονομικές ανάγκες μιας κοινωνικής επιχείρησης.
- Να αναγνωρίζουν και να αξιολογούν τις διαθέσιμες εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης των κοινωνικών επιχειρήσεων.
- Να κατανοούν τους πιθανούς κινδύνους που ενέχουν οι εναλλακτικές πηγές χρηματοδότησης για την ικανοποίηση των επιμέρους στόχων των κοινωνικών επιχειρήσεων.
- Να λαμβάνουν αποφάσεις σε καθεστώς αβεβαιότητας και κινδύνου και να ελέγχουν την επενδυτική ετοιμότητα της κοινωνικής επιχείρησης.
- Να διαπραγματεύονται και να προτείνουν λύσεις χρηματοδότησης που προσιδιάζουν στους σκοπούς και στόχους των κοινωνικών επιχειρήσεων.

8. Προτεινόμενες διαδρομές για την απόκτηση προσόντων

Ο Manager Κοινωνικής Επιχείρησης μπορεί να αποκτήσει τις γνώσεις, τις ικανότητες και τις δεξιότητες για την άσκηση του επαγγέλματος-ειδικότητας μέσω ποικίλων διαδρομών μάθησης που συνδυάζουν τόσο τυπικές μορφές μάθησης όσο και μη τυπικές μορφές μάθησης.

Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζονται οι παρακάτω διαδρομές:

1^η Διαδρομή: Απόφοιτος Δεύτερης Βαθμίδας Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, Επίπεδο Προσόντων 4 και Αρχική Κατάρτιση για την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων που αντιστοιχούν στις Κύριες Επαγγελματικές Λειτουργίες.

2^η Διαδρομή: Απόφοιτος Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης με Βεβαίωση Επαγγελματικής Κατάρτισης (Β.Ε.Κ.) ή/και επιτυχή συμμετοχή τους στις εξετάσεις πιστοποίησης Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης που διενεργεί ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. με την απόκτηση **Διπλώματος Επαγγελματικής Ειδικότητας Εκπαίδευσης και Κατάρτισης επιπέδου 5 και** τουλάχιστον δύο χρόνια εμπειρία σε σχετικό αντικείμενο, ή/και συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση για την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων που αντιστοιχούν στις 3 Κύριες Επαγγελματικές Λειτουργίες.

3^η Διαδρομή: Απόφοιτος ΕΠΑΛ, μετά την ολοκλήρωση του έτους Μαθητείας, ή/και επιτυχή συμμετοχή τους στις εξετάσεις πιστοποίησης Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης που διενεργεί ο Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π. με την απόκτηση **Δίπλωματος Επαγγελματικής Ειδικότητας Εκπαίδευσης και Κατάρτισης επιπέδου 5 και** τουλάχιστον δύο χρόνια εμπειρία σε σχετικό αντικείμενο, ή/και συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση για την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων που αντιστοιχούν στις 3 Κύριες Επαγγελματικές Λειτουργίες.

4^η Διαδρομή: Απόφοιτος Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης, με επίπεδο προσόντων 6 ή/και διετή εμπειρία στην άσκηση γνώσεων και δεξιοτήτων μέρους ή/και του συνόλου των Κύριων Επαγγελματικών Λειτουργιών ή συνεχιζόμενη επαγγελματική κατάρτιση για την απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων μέρους ή/και του συνόλου των Κύριων Επαγγελματικών Λειτουργιών.

9. Ανασκόπηση και Προτάσεις

Το παρόν επαγγελματικό περίγραμμα του Manager Κοινωνικής Επιχείρησης επιχειρεί την αποτύπωση των Κύριων και Επιμέρους Επαγγελματικών Λειτουργιών, όπως και των Επαγγελματικών Εργασιών, οι οποίες αφορούν στους άξονες του επιχειρηματικού σχεδιασμού, της οργάνωσης και διοίκησης κοινωνικών επιχειρήσεων και της προώθησης και προβολής των δράσεων και των ενεργειών της.

Καθώς ο τομέας της Κοινωνικής Οικονομίας και των Κοινωνικών Επιχειρήσεων είναι υψηλά διαφοροποιημένος ως προς το είδος των επιχειρήσεων, τις ειδικότητες των απασχολούμενων σε αυτή, τη συμμετοχή των ευάλωτων ομάδων, τις μορφές και τις πηγές χρηματοδότησης, την ενδιαμέση θέση του δημοσίου και του ιδιωτικού, αλλά κυρίως τον κοινωνικό αντίκτυπο και την κοινωνική συνεισφορά των ιδιωτικών επιχειρήσεων, οι δεξιότητες που σχετίζονται με τις επαγγελματικές εργασίες του Manager Κοινωνικής Επιχείρησης αντίστοιχα διαφοροποιούνται αρκετά ανάλογα με το είδος της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Πιο συγκεκριμένα, ένας Manager Κοινωνικής Επιχείρησης στον Τομέα της Εστίασης, απαιτείται να ασκεί δεξιότητες που ειδικά αφορούν την καταλληλόλητα σε μια επιχείρηση εστίασης, ενώ είναι σαφώς διαφορετικές οι δεξιότητες του Manager Κοινωνικής Επιχείρησης στον τομέα της Εκπαίδευσης. Ως προς αυτές λοιπόν τις ειδικές προς το είδος της επιχείρησης δεξιότητες θα χρειαστεί να αξιοποιηθούν μεθοδολογίες που σχετίζονται με δείκτες επιτέλεσης (performance indicators) ώστε να παρουσιαστούν σε σπονδύλους του περιγράμματος, σε επιμέρους συμπληρώματα του περιγράμματος, οι ειδικές δεξιότητες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας Επαγγελματικών Λειτουργιών του Manager Κοινωνικής Επιχείρησης

Κεντρικές Επαγγελματικές Λειτουργίες	Ειδικές Επαγγελματικές Λειτουργίες	Επαγγελματικές Εργασίες
ΚΕΛ 1 Υποστηρίζει την οργανωτική διάσταση της Κοινωνικής Επιχείρησης και τον Επιχειρησιακό Σχεδιασμό	<i>ΕΕΛ 1.1. Συμμετέχει στη διερεύνηση των τάσεων και των εξελίξεων της σχέσης προσφοράς και ζήτησης της Κοινωνικής Επιχείρησης.</i>	<p>ΕΕ 1.1.1. Αναλύει τους παράγοντες που διαμορφώνουν τις ανάγκες σε υπηρεσίες της κοινωνικής οικονομίας.</p> <p>ΕΕ 1.1.2. Ερευνά την ικανοποίηση των ωφελουμένων στις υπηρεσίες ή/και τα αγαθά της κοινωνικής επιχείρησης.</p> <p>ΕΕ 1.1.3. Παρακολουθεί και ενημερώνεται για προϊόντα, υπηρεσίες, και το μητρώο των κοινωνικών επιχειρήσεων.</p>
	<i>ΕΕΛ 1.2 Συμμετέχει στο σχεδιασμό νέων προϊόντων και υπηρεσιών.</i>	<p>ΕΕ 1.2.1. Συνθέτει και αξιολογεί προϊόντα και υπηρεσίες σχετικά με νέα προϊόντα και υπηρεσίες</p> <p>ΕΕ 1.2.2. Διερευνά το κόστος παραγωγής/παροχής νέων προϊόντων και υπηρεσιών</p> <p>ΕΕ 1.2.3. Προτείνει νέα προϊόντα και υπηρεσίες</p>
	<i>ΕΕΛ. 1.3. Συμμετέχει στις διαδικασίες παρακολούθησης της πορείας των επιχειρησιακών δεικτών</i>	<p>ΕΕ 1.3.1. Συμμετέχει στη Γενική Συνέλευση και στο Διοικητικό Συμβούλιο και ενημερώνεται για τους επιχειρησιακούς στόχους</p> <p>ΕΕ 1.3.2. Παρακολουθεί την πορεία δεικτών και τη συσχετίζει με αρχικούς στόχους της επιχείρησης</p> <p>ΕΕ 1.3.3. Ενημερώνει τα αρμόδια πρόσωπα σχετικά με τους αρχικούς στόχους</p>
	<i>ΕΕΛ. 1.4. Συμβάλλει και επιτελεί τον επιχειρηματικό σχεδιασμό.</i>	<p>ΕΕ 1.4.1. Αναγνωρίζει και αξιολογεί επιχειρηματικές και καινοτομικές "ευκαιρίες"</p>

Κεντρικές Επαγγελματικές Λειτουργίες	Ειδικές Επαγγελματικές Λειτουργίες	Επαγγελματικές Εργασίες
		<p>ΕΕ 1.4.2. Εφαρμόζει μοντέλα στρατηγικής ανάλυσης και σχεδιασμού</p> <p>ΕΕ 1.4.3. Μετουσιώνει επιχειρηματικές ιδέες σε συγκεκριμένα κοινωνικά επιχειρηματικά σχέδια</p> <p>ΕΕ 1.4.4. Κατηγοριοποιεί τους καταναλωτές σε επιμέρους ομάδες βάσει συγκεκριμένων μεθόδων τμηματοποίησης</p>
<p>ΚΕΛ 2 Υποστηρίζει τη διοικητική λειτουργία της επιχείρησης</p>	<p><i>Ε.Ε.Λ. 2.1 Υποστηρίζει τη Διοίκηση Ανθρώπινου Δυναμικού της Κοινωνικής Επιχείρησης</i></p> <p><i>ΕΕΛ. 2.2. Υποστηρίζει την εφαρμογή του οικονομικού προγραμματισμού</i></p> <p><i>ΕΕΛ 2.3. Μεριμνά την πληροφοριακή υποδομή των χώρων εργασίας, αλλά και παροχής ανάλογων υπηρεσιών προς τους πολίτες.</i></p>	<p>ΕΕ 2.1.1. Συντονίζει τις διαδικασίες εύρεσης και πρόσληψης του προσωπικού με βάση τους στόχους και τις λειτουργίες της Κοινωνικής Επιχείρησης</p> <p>ΕΕ 2.1.2. Συντονίζει τις διαδικασίες εκπαίδευσης του προσωπικού και τις διαδικασίες επικοινωνίας και διάχυσης των αποτελεσμάτων</p> <p>ΕΕ 2.1.3. Μεριμνά για την τήρηση των μέτρων υγιεινής</p> <p>ΕΕ 2.2.1. Λαμβάνει ενημέρωση σχετικά με τα προϊόντα και τις υπηρεσίες</p> <p>ΕΕ 2.2.2. Λαμβάνει ενημέρωση σχετικά με τα έξοδα και τις οφειλές</p> <p>ΕΕ 2.2.3. Συντάσσει ενδιάμεσες οικονομικές αναφορές</p> <p>ΕΕ 2.3.1. Μεριμνά για την προμήθεια και την τακτική συντήρηση του Software Hardware της επιχείρησης</p> <p>ΕΕ 2.3.2. Μεριμνά για την προμήθεια και την τακτική</p>

Κεντρικές Επαγγελματικές Λειτουργίες	Ειδικές Επαγγελματικές Λειτουργίες	Επαγγελματικές Εργασίες
		<p>συντήρηση των προγραμμάτων που είναι απαραίτητα για την εσωτερική και εξωτερική επικοινωνία της επιχείρησης</p> <p>ΕΕ 2.3.3. Εξασφαλίζει και διατηρεί τη μηχανοργάνωση και τον εξοπλισμό που απαιτείται για την εξυπηρέτηση των ωφελούμενων</p>
<p>ΚΕΛ 3 Υποστηρίζει την εφαρμογή των προωθητικών δραστηριοτήτων της επιχείρησης</p>	<p><i>ΕΕΛ 3.1. Υποστηρίζει την εφαρμογή του σχεδίου προβολής της επιχείρησης.</i></p>	<p>ΕΕ 3.1.1. Συντονίζει και παρακολουθεί τις διαδικασίες δημιουργίας του έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού προβολής της επιχείρησης</p> <p>ΕΕ 3.1.2. Συντονίζει και παρακολουθεί τις διαδικασίες συμμετοχής της επιχείρησης σε κλαδικές εκθέσεις, συνέδρια, workshops</p> <p>ΕΕΕ 3.1.3. Συντονίζει και παρακολουθεί τις διαδικασίες προβολής της επιχείρησης στα ΜΜΕ και τα social media</p>
	<p><i>ΕΕΛ 3.2. Υποστηρίζει την εφαρμογή του σχεδίου πώλησης ή/και παροχής υπηρεσιών της επιχείρησης.</i></p>	<p>ΕΕ 3.2.1. Συντονίζει και παρακολουθεί τις διαδικασίες δημιουργίας του έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού πωλήσεων ή προσφοράς παροχής υπηρεσιών της επιχείρησης</p> <p>ΕΕ 3.2.2. Μερικά για τη διανομή του υλικού της προώθησης προϊόντων και υπηρεσιών</p> <p>ΕΕ 3.2.3. Μερικά για την ενημέρωση των ομάδων στόχων και των καναλιών δημιουργίας πληροφόρησης για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες</p>

Κεντρικές Επαγγελματικές Λειτουργίες	Ειδικές Επαγγελματικές Λειτουργίες	Επαγγελματικές Εργασίες
	<p><i>ΕΕΛ 3.3. Υποστηρίζει την εφαρμογή του σχεδίου επικοινωνίας και δημοσίων σχέσεων της επιχείρησης.</i></p>	<p>ΕΕ 3.3.1 Συντονίζει τη διοργάνωση δράσεων ενημέρωσης</p> <p>ΕΕ 3.3.2. Αποστέλλει υλικό για τον έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο</p> <p>ΕΕ 3.3.3. Συντονίζει τη διοργάνωση εκδηλώσεων και προσέλκυσης ενδιαφερομένων και ωφελουμένων</p>
	<p><i>ΕΕΛ 3.4. Ενεργεί για την εμπορία και την προώθηση των προϊόντων και των υπηρεσιών</i></p>	<p>ΕΕ 3.4.1. Παρακολουθεί τις ανάγκες της αγοράς και τις λαμβάνει υπόψη στη λήψη απόφασης</p> <p>ΕΕ 3.4.2. Ασχολείται με τις πωλήσεις και τις υπηρεσίες και παρεμβαίνει με στόχο τη βελτίωσή τους</p> <p>ΕΕ 3.4.3. Marketing-Κανάλια προώθησης</p>

Βιβλιογραφία

Αδάμ Σ. (2012). *Κοινωνική Οικονομία και ενεργητικές πολιτικές ένταξης: Αποτελέσματα έρευνας πεδίου σε κοινωνικές επιχειρήσεις εργασιακής ένταξης στην Ελλάδα*. Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ.

Αμίτσης Γ. & Μαρίνη Φ. (2015). *Θεσμοί και Πολιτικές Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα*. Αθήνα: ΤΕΙ.

Bornstein D. (2010): *Social Entrepreneurship - What Everyone Needs to Know*, Oxford University Press, New York.

Borzaga C. and Defourny J. (eds.) (2004): *The Emergence of Social Enterprise*. London: Routledge

Βαρβαρούσης, Α. κ.ά. (χ.χ.). *Έκθεση για την Κοινωνική και την Αλληλέγγυα Οικονομία*. Αθήνα: Βρετανικό Συμβούλιο.

Defourny J. and Nyssens M. (2010): "Conceptions of Social Enterprise and Social Entrepreneurship in Europe and the United States: Convergences and Divergences", *Journal of Social Entrepreneurship*, 1(1), σελ. 32-53.

Evers A. and Laville J. - L. (eds.) (2004): *The Third Sector in Europe*. Edward Elgar, Cheltenham.

Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (2018). *Ετήσια Έκθεση 2018*. Αθήνα: Υπουργείο Εργασίας Κοινωνικής Ασφάλισης και Αλληλεγγύης.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013). *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα: Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη 4*. Λουξεμβούργο.

Fayolle A. and Matlay H. (eds.) (2010): *Handbook of research on Social entrepreneurship*. Cheltenham: Edward Elgar.

Gunn R. and Durkin C. (2010). *Social Entrepreneurship - A Skills Approach*. Bristol: Policy Press.

Νόμος 4019/2011. Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα. ΦΕΚ 216/Α/30-9-2011.

Νόμος 4430/2016. Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις. ΦΕΚ Α 205/31-10-2016.

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Πρόνοιας (2013). *Στρατηγικό Σχέδιο για την Ανάπτυξη της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας*. Αθήνα.